

การศึกษาแบบบ้านเคหะชนบทแบบบูรณาการภาคกลาง กรณีศึกษาจังหวัดเพชรบุรี

ต้นข้าว ปาณินท์
อภิรดี เกษมสุข
ชินศักดิ์ ตันทิกุล
พัฒนปกรณ์ สิวาญกุล
อดิสร ศรีเสาวนิตย์
เจนยท สอใจ
จิรศักดิ์ เกื้อสมบัติ
พีรยา บุญชัยพฤษชัย
ธนากร โมกชะสมิต
ทยากร จารุชัยมนตรี
ปรัชญา มัทธนากร

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

บทคัดย่อ

โครงการศึกษาแบบบ้านเคหะชนบทแบบบูรณาการภาคกลาง กรณีศึกษาจังหวัดเพชรบุรี เกิดขึ้นจากคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ร่วมกับฝ่ายวิชาการพัฒนาที่อยู่อาศัย การเคหะแห่งชาติ เล็งเห็นปัญหาว่าสภาพแวดล้อมในพื้นที่ชนบทของประเทศไทยในปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางกายภาพอันเนื่องมาจากการขยายรูปแบบบ้านเรือนในบริบทชุมชนเมืองมาก่อสร้างในชุมชนชนบท โดยไม่ได้คำนึงว่าวิถีชีวิตและบริบทของพื้นที่นั้นแตกต่างกัน และยังส่งผลต่อการดำรงอยู่ของสภาพพื้นที่ที่ถูกกลดทอนลงและถูกมองว่าไม่สอดคล้องกับความต้องการใช้สอยในบริบทสังคมร่วมสมัย

เหตุปัจจัยข้างต้นเป็นจุดตั้งต้นของการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับแบบบ้านที่เหมาะสมกับชนบทในแต่ละพื้นที่ตามบริบทต่างๆ ทั้งนี้ ได้คัดสรรจังหวัดเพชรบุรีเป็นพื้นที่ศึกษา เพื่อจัดทำต้นแบบบ้าน และแบบก่อสร้างพร้อมแบบต่อเติมอาคารเมื่อครอบครัวขยายขึ้นเพื่อให้บริการแก่ ประชาชน ทั้งนี้ ด้วยมุ่งหมายเพื่อยกระดับคุณภาพที่อยู่อาศัยในชนบทอันจะนำไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและมีความเข้าใจในท้องถิ่นและภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองมากยิ่งขึ้น โดยสามารถผสมผสานคุณค่าด้านการใช้วัสดุ รูปแบบการอยู่อาศัย และอัตลักษณ์ของท้องถิ่นได้อย่างสมดุล และสังเคราะห์ออกมาเป็นแบบบ้านชนบทที่มีเอกลักษณ์ของความร่วมมือและสอดคล้องกับรูปแบบวิถีชีวิตใหม่ เพื่อให้สถาปัตยกรรมพื้นที่ยังคงดำรงอยู่ได้ท่ามกลางสังคมชนบทสมัยใหม่

คำสำคัญ: แบบบ้านเคหะชนบท | ภาคกลาง | เพชรบุรี

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยโครงการศึกษาแบบบ้านเคหะชนบทแบบบูรณาการภาคกลาง กรณีศึกษาจังหวัดเพชรบุรี ผู้วิจัยขอขอบคุณ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร และฝ่ายวิชาการพัฒนาที่อยู่อาศัย การเคหะแห่งชาติ ที่ได้เล็งเห็นความสำคัญของการวิจัย และสนับสนุนการวิจัยในโอกาสนี้

Research on Integrated Approach for Rural Housing Design: A Case Study of Petchburi

Tonkao Panin

Apiradee Kasemsook

Chinasak Tandikul

Pattanapakorn Leelaprute

Adisorn Srisaowanunt

Janeyut Lorchai

Jeerasak Kueasombut

Pheereeya Boonchaiyapruet

Tanakarn Mokkahasmita

Tayagorn Charuchaimontri

Preechaya Mahattanathavi

Faculty of Architecture, Silpakorn University

Abstract

Research on Integrated Approach for Rural Housing Design is a research initiated by the National Housing Authority, in conjunction with the Faculty of Architecture, Silpakorn University. As rural environment of Thailand has dramatically changed due to transforming ways of lives in rural areas, affecting the needs and requirements for the construction of houses in different regions of the country. Influenced by urban housing styles, the construction of new houses in most rural areas have gradually lost their unique regional and vernacular characters.

This research, thus aims to study and investigate possibilities to create appropriate rural housing, using Petchburi as a case study. It aims to propose different types of housing prototype that responds to different dwelling demands. Different housing proposals would then represent today's dwelling requirements, whether social, cultural, economic and technical, while taking into account unique characteristics of the vernacular architecture in the region, creating the balance of the past, the present and the future.

Keywords: Rural Housing | Housing Prototype | Petchburi

1. ที่มาของการวิจัย

ในสถานการณ์ปัจจุบัน ในพื้นที่ต่างๆ ในประเทศไทยนั้นได้มีการพัฒนาสู่ความเป็นเมืองโดยมีอัตราการขยายตัวของเมืองอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในพื้นที่เขตเทศบาลและเขตผังเมืองรวมของเมืองต่างๆ ซึ่งส่งผลกระทบต่อเนื่องไปยังพื้นที่ข้างเคียงโดยรอบ อีกทั้งยังส่งผลกระทบต่อเนื่องไปยังพื้นที่ชนบทโดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับวิถีชีวิตของผู้คนชนบทอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ กอปรกับในสถานการณ์ปัจจุบันมีความต้องการมีที่อยู่อาศัยที่มีคุณภาพ ตลอดจนมีความต้องการยกระดับที่อยู่อาศัย ด้วยการก่อสร้างอาคารที่อยู่อาศัยใหม่ หรือการปรับปรุงต่อเติมที่อยู่อาศัยเดิม จึงพบว่าปัญหาดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อรูปแบบบ้านเรือนที่อยู่อาศัยในชุมชนชนบท เนื่องจากรูปแบบบ้านเรือนแบบชุมชนเมืองได้แพร่หลายเข้าไป เนื่องจากในชุมชนชนบทนั้นขาดตัวแบบบ้านเรือนที่เหมาะสม กล่าวคือ เป็นบ้านเรือนที่สามารถรองรับวิถีความเป็นอยู่ที่มีคุณภาพในบริบทสังคมร่วมสมัย แต่สอดคล้องกับบริบทของชุมชนท้องถิ่นในแง่มุมต่างๆ ไม่ใช่เป็นเพียงการหยิบยืมรูปแบบบ้านเรือนจากบริบทเมืองมาก่อสร้างในชุมชนชนบทซึ่งมีบริบทแวดล้อมที่แตกต่างกันสิ้นเชิง

ด้วยความจำเป็นเร่งด่วนดังกล่าวมาข้างต้น การเคหะแห่งชาติในฐานะองค์กรหลักในการพัฒนาสนับสนุน ส่งเสริมความมั่นคงในการอยู่อาศัยและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนได้เล็งเห็นความสำคัญ จึงมอบหมายให้คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากรเป็นดำเนินการศึกษาวิจัย ตลอดจนสร้างกระบวนการออกแบบที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมกับพื้นที่ตามบริบทต่างๆ ตลอดจนจัดทำต้นแบบบ้านและแบบก่อสร้างพร้อมแบบต่อเติมอาคารเมื่อมีความต้องการใช้สอยพื้นที่เพิ่มมากขึ้นเพื่อให้บริการแก่ประชาชน

โดยมีเป้าหมายเพื่อยกระดับคุณภาพที่อยู่อาศัยในชนบทอันจะนำไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ทว่าอยู่บนฐานของความเข้าใจในบริบทและภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองมากยิ่งขึ้น โดยสามารถผสมผสานคุณค่าด้านการใช้วัสดุ รูปแบบการอยู่อาศัย และอัตลักษณ์ของท้องถิ่นได้อย่างสมดุล โดยการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่ก่อรูปจากความเข้าใจต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ตลอดจนวัฒนธรรมและสังคม เพื่อสร้างความปลอดภัย และบ่งบอกถึงลักษณะเฉพาะของกลุ่มคนต่างๆ ได้ ซึ่งลักษณะสำคัญดังกล่าวถือเป็นหัวใจสำคัญอันจะนำไปสู่ การวิเคราะห์หาลักษณะของบ้านต้นแบบที่ดีต่อไป ทั้งนี้ ยังคงคุณค่าของสถาปัตยกรรมหลัก 3 ประการ ได้แก่ “คุณค่าทางศิลปะและสถาปัตยกรรม” “คุณค่าในการคงอยู่ในสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น” และ “คุณค่าของการคงอยู่ในสภาพแวดล้อมธรรมชาติเฉพาะท้องถิ่น”

2. วัตถุประสงค์

2.1 เพื่อศึกษาแนวทางการออกแบบบ้านที่แสดงความเชื่อมโยงกับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเพื่อเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชุมชน มีพื้นที่ใช้สอยในขนาดที่เหมาะสม สะดวกสบายสำหรับผู้อยู่อาศัยทุกวัย ตลอดจนมีประสิทธิภาพในการประหยัดพลังงาน และสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในชนบท ตามแนวทางทฤษฎีการพัฒนาด้วยความพอเพียง และแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในชนบท

2.2 เพื่อให้มีแบบบ้านทางเลือกให้แก่ประชาชนผู้ต้องการสร้างบ้านใหม่พร้อมแนวทางการต่อเติม

2.3 เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตด้านการอยู่อาศัยให้แก่ประชาชนในชนบทให้มีที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมสอดคล้องกับเศรษฐกิจ สังคม วิถีชีวิต วัฒนธรรม สภาพแวดล้อม และวัสดุก่อสร้างในท้องถิ่น

2.4 เพื่อรวบรวมองค์ความรู้ทางด้านสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นซึ่งถือเป็นมรดกความรู้ที่สำคัญของชุมชน และสังเคราะห์เป็นรูปแบบบ้านพื้นถิ่นร่วมสมัยที่มีเอกลักษณ์ สอดคล้องกับวิถีชีวิตใหม่ เพื่อให้ความเป็นพื้นถิ่น ยังคงดำรงอยู่ได้ท่ามกลางสังคมชนบทสมัยใหม่

3. ขอบเขตการศึกษา

3.1 คำถามในการวิจัย

แนวทางการประยุกต์ความรู้ด้านการออกแบบที่มีฐานมาจากการศึกษาอย่างเป็นระบบเพื่อนำไปสู่กระบวนการออกแบบบ้านในชนบทให้สามารถคงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของท้องถิ่น ทว่าสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตในบริบทร่วมสมัย มีความสบายในการอยู่อาศัย และความพอเพียงในการยังชีพ ตลอดจนสอดคล้องกับ เทคโนโลยีและวัสดุในการก่อสร้าง ควรมีแนวทางอย่างไร

ทั้งนี้ กระบวนการศึกษาจะเน้นประเด็นย่อยซึ่งต้องการหาคำตอบที่จะนำมาสู่การวิเคราะห์ถึงพื้นฐาน และที่มาของภูมิปัญญาท้องถิ่นของบ้านชนบท ในประเด็นดังต่อไปนี้

- ลักษณะขององค์ประกอบของบ้านชนบทที่มีความสัมพันธ์ต่อระบบนิเวศและสภาพแวดล้อมในการอยู่อาศัย และวิถีชีวิตของชาวบ้านในชนบท
- เทคโนโลยีการก่อสร้าง และวัสดุที่เลือกใช้ในการสร้างบ้านเรือนสะท้อนภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสร้างบ้านเรือนในการอยู่อาศัย
- ปัจจัยใดมีผลกระทบต่อารอยู่อาศัยของชาวบ้านในชนบท มีการปรับตัวต่อการอยู่อาศัย และการสร้างบ้าน เรือนของตนอย่างไรในปัจจุบัน ปัจจัยเหล่านั้นส่งผลกระทบต่อองค์ประกอบและรูปลักษณะของเรือนพื้นบ้าน

3.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

3.2.1 เรือนพื้นถิ่นภาคกลาง

ลักษณะของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น คือ สถาปัตยกรรมที่ก่อร่างขึ้นโดยจิตสำนึกของชาวบ้าน อาจแสดง ความไม่เป็นระเบียบในทางทัศนวิสัย แต่ในความไม่เป็นระเบียบนั้นแฝงระบบของการก่อร่างตามวิถีชีวิตที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติและระบบนิเวศ ดังนั้นการศึกษาความเป็นมาและความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตกับสภาพแวดล้อมจะพบภูมิปัญญาแทรกตัวอยู่ ทั้งในระดับการวางผังของหมู่บ้าน ผังบริเวณเรือน ตัวเรือน และองค์ประกอบต่างๆ ของเรือน

สำหรับเรือนพื้นถิ่นภาคกลางในภาพรวมนั้น ผู้คนทั่วไปจะมีภาพจำถึงภาพเรือนหมู่ทรงไทยประเพณี ที่ยกพื้นสูง ใต้ถุนโล่ง มีกลุ่มเรือนล้อมชาน อันเป็นเรือนที่มีการใช้สอยอย่างคล่องตัวในหลายทศวรรษที่ผ่านมา แต่ตามข้อเท็จจริงนั้น เรือนหมู่ทรงไทยดังกล่าวมีเหลืออยู่น้อยมากในปัจจุบัน อีกทั้งมีความแปรเปลี่ยนไปตามลักษณะของสังคมและการอยู่ในแบบใหม่ กล่าวคือ ชานกลางค่อยๆเลือนหายไปตามการใช้สอยที่ปรับเปลี่ยน โดยกลายเป็นโถงที่มีหลังคาคลุมซึ่งใช้สอยได้เหมาะสมกว่าในปัจจุบัน อีกทั้งการก่อสร้างยังมีราคาค่าก่อสร้างที่สูงมากจนไม่สามารถตอบสนองการใช้งานในวิถีชีวิตปัจจุบันได้

ดังนั้น เพื่อศึกษาพลวัตของเรือนพักอาศัยของคนไทยในภาคกลางซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีขอบเขตกว้างขวาง ผนวกภาคตะวันตกและภาคตะวันออกเข้าไว้ด้วยกัน จึงควรศึกษาลักษณะของเรือนชาวบ้านที่ดำรงอยู่ในปัจจุบัน ที่มีใช้ลักษณะเรือนกลุ่มแบบไทยประเพณีว่าลักษณะของเรือนพื้นถิ่นในพื้นที่ต่างๆ ในภาคกลาง ส่อให้เห็นคุณภาพของการอยู่อาศัยที่ตอบสนองวิถีการดำรงชีวิตตามสภาพแวดล้อมธรรมชาติของบริบทอย่างไร เพื่อนำไปสู่การออกแบบบ้านเคหะชนบทแบบบูรณาการที่มีคุณภาพต่อไป

3.3 ขอบเขตของการศึกษาด้านพื้นที่

การจัดแบ่งภูมิภาคพื้นที่ “ภาคกลาง” นั้นประกอบด้วยพื้นที่กว้างขวาง ทว่าตามข้อเท็จจริงทางภูมิศาสตร์นั้นสามารถจำแนกออกได้เป็นภาคตะวันตกและตะวันออก ทั้งนี้ ภาคกลางประกอบด้วยจังหวัดต่างๆ ดังนี้ คือ กรุงเทพมหานคร สมุทรปราการ นนทบุรี ปทุมธานี นครนายก พระนครศรีอยุธยา สระบุรี อ่างทอง สิงห์บุรี ชัยนาท ลพบุรี อุทัยธานี และนครสวรรค์ ส่วนที่จำแนกเป็นภาคตะวันตกประกอบด้วยจังหวัดต่างๆ ดังนี้ คือ นครปฐม สุพรรณบุรี กาญจนบุรี ราชบุรี เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ สมุทรสาคร และสมุทรสงคราม และภาคตะวันออกประกอบด้วยจังหวัดต่างๆ คือ ฉะเชิงเทรา ปราจีนบุรี สระแก้ว ชลบุรี ระยอง จันทบุรี และตราด

ทั้งนี้ พื้นที่ที่จำแนกเป็นภาคกลาง ภาคตะวันตก และภาคตะวันออก มีภูมิประเทศและระบบนิเวศที่คล้ายคลึงกัน คือ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำซึ่งมีแม่น้ำสำคัญไหลผ่าน ได้แก่ แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำท่าจีน และแม่น้ำแม่กลองซึ่งไหลผ่านจังหวัดนครสวรรค์มาจนถึงอ่าวไทย นอกจากนี้ ยังมีแม่น้ำสายสั้นๆ คือ แม่น้ำน้อย แม่น้ำป่าสัก แม่น้ำนครนายก ในภาคกลาง แม่น้ำเพชรบุรี และแม่น้ำปราณบุรี ในภาคกลางฝั่งตะวันตก และแม่น้ำจันทบุรี ในภาคตะวันออก เป็นต้น ซึ่งยามที่แม่น้ำสายต่างๆ ไหลลงสู่อ่าวไทย ทำให้กระแสน้ำแปรเปลี่ยนจากน้ำจืด เป็นน้ำกร่อย และน้ำเค็มเมื่อถึงปากแม่น้ำ เช่น แม่น้ำแม่กลอง แม่น้ำเพชรบุรี และแม่น้ำจันทบุรี เป็นผลให้วิถีชีวิตของผู้คนริมฝั่งแม่น้ำเปลี่ยนแปลงสัมพันธ์กับทรัพยากรทางชีวภาพของพื้นที่ด้วย

3.4 การกำหนดพื้นที่ศึกษา

สำหรับพื้นที่ศึกษานั้น คัดสรรพื้นที่เชิงลึกในภาคตะวันตกซึ่งมีลักษณะภูมิประเทศหลักแบ่งเป็น 2 ประเภท คือที่ราบลุ่มน้ำ และที่ดอนห่างน้ำ ดังนั้นกรอบของพื้นที่ที่จะลงสำรวจภาคสนามในแต่ละกลุ่มพื้นที่ จะใช้เกณฑ์ในการ คัดเลือกพื้นที่ศึกษาเชิงลึกเจาะจงดังนี้ คือ

3.4.1 การคัดเลือกพื้นที่ศึกษาเชิงลึกจากตัวแทนกลุ่มจังหวัดภาคกลางฝั่งตะวันตก โดยมีจังหวัดเพชรบุรี เป็นพื้นที่คัดสรร

3.4.2 การคัดเลือกพื้นที่ศึกษาเชิงลึกจากลักษณะภูมิประเทศ ได้แก่ ที่ราบลุ่มน้ำ และที่ดอนห่างน้ำ

4 การศึกษาและแนวทางการดำเนินงาน

ในการศึกษาแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ 1) การศึกษารวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์เกี่ยวกับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นและการเคหะชนบทในปัจจุบัน 2) การมีส่วนร่วมของประชาชนทั่วไปและในพื้นที่ศึกษา และ 3) การสังเคราะห์และพัฒนารูปแบบบ้านเคหะชนบท

4.1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน

การศึกษาข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่กลุ่มจังหวัดซึ่งเป็นพื้นที่ศึกษา และการศึกษารายละเอียดของข้อมูลในรายจังหวัดของพื้นที่ศึกษา

กระบวนการศึกษากำหนดขอบเขตแบบบูรณาการนั้นเริ่มต้นจากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มจังหวัดในภูมิภาคที่คัดสรร คือ ภาคกลางฝั่งตะวันตก และการศึกษารายละเอียดของข้อมูลในรายจังหวัดของภูมิภาคโดยรายละเอียดในการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน จะเน้นข้อมูลที่มีความเกี่ยวข้องกับสภาพการอยู่อาศัยของประชาชนในพื้นที่ ได้แก่

- ลักษณะทางภูมิศาสตร์
- ลักษณะทางสังคมและประชากร
- ลักษณะทางเศรษฐกิจ
- สภาพแวดล้อมของการอยู่อาศัยและลักษณะสำคัญทางสถาปัตยกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอยู่อาศัย รวมถึง เอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น เมื่อมีการรวบรวมข้อมูลพื้นฐานแล้ว จะนำไปสู่การวิเคราะห์กลุ่มลักษณะที่พกอาศัยที่มีความเกี่ยวข้องกันทางลักษณะทางภูมิศาสตร์ วิถีชีวิต ตลอดจนลักษณะทางทรัพยากรของพื้นที่ เพื่อให้ง่ายต่อการกำหนดขอบเขตพื้นที่ ศึกษาและการลงพื้นที่สำรวจภาคสนาม

4.2 การกำหนดขอบเขตพื้นที่ศึกษาเชิงลึก

โดยคำนึงถึงลักษณะทางภูมิศาสตร์ และสภาพแวดล้อมในการอยู่อาศัยเป็นสำคัญ โดยการเลือกพื้นที่ที่เป็น ตัวแทนลักษณะทางภูมิประเทศของภาคกลางในภาพรวม มาเป็นพื้นที่ตัวอย่างในการศึกษารายละเอียดในเชิงลึกของ ลักษณะบ้านในชนบทตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

4.3 การสำรวจและข้อมูลแบบบ้านชนบทในพื้นที่ศึกษาเชิงลึก

เนื้อหาส่วนนี้เป็นการศึกษาลักษณะของบ้านทั้งในแง่การใช้งานพื้นที่ส่วนต่างๆ ภายในบ้าน และปัจจัยที่ทำให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในอนาคต โดยในการศึกษาแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วนคือ

- การศึกษาลักษณะทางกายภาพของบ้านชนบท เทคโนโลยีการก่อสร้าง และวัสดุที่เลือกใช้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ลักษณะความเชื่อและวิถีชีวิตที่แฝงอยู่ในสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น โดยข้อมูลจากการศึกษานี้จะได้รับการศึกษาเอกสารทางวิชาการ และงานวิจัยต่างๆ เป็นหลัก และการลงสำรวจภาคสนามเป็นการตรวจสอบสภาพที่เปลี่ยนไปและเสริมข้อมูลในบางส่วนให้เป็นข้อมูลที่ทันสมัย

- การศึกษาแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงค่านิยมและองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมของบ้านชนบทในบริบท ของชนบทสมัยใหม่ ตลอดจนลักษณะความเป็นอยู่ของประชาชนในชนบทในปัจจุบัน เพื่อนำมาประมวลเพื่อใช้ในการ ออกแบบบ้านเคหะชนบทแบบใหม่ โดยการศึกษาเป็นการจัดทำแบบสอบถามในพื้นที่ศึกษาเชิงลึก

4.4 การจัดประกวดแบบบ้านเคหะชนบทสมัยใหม่

การจัดประกวดแบบบ้านเคหะชนบทสมัยใหม่จากประชาชนทั่วไปที่สนใจ นักเรียน นักศึกษา จากทั่วพื้นที่ ภาคกลาง โดยมีการตัดสินจากผู้ทรงคุณวุฒิ ทั้งนี้แบบบ้านที่มีการส่งเข้าประกวด อาจจะเป็นส่วนหนึ่งของการประมวล ผลรูปแบบบ้านเคหะชนบทแบบบูรณาการหรือไม่ก็ได้ ขึ้นอยู่กับการพิจารณาของผู้วิจัย

4.5 การจัดเวทีเสวนา และประชุมระดมความคิดเห็นจากประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องใน พื้นที่ศึกษาเชิงลึก โดยข้อมูลที่ทีมวิจัยนำมาเสนอประกอบด้วย ข้อมูลสรุปจากการลงพื้นที่สำรวจ และแบบบ้านที่ได้รับการคัดเลือกจากการประกวดแบบบ้านเคหะชนบทสมัยใหม่ และจัดให้มีกิจกรรมลงความ คิดเห็นต่อแบบบ้านดังกล่าว นอกจากนี้ยังรวมไปถึงการจัดนิทรรศการ และการจัดทำแบบสอบถามเกี่ยวกับแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงค่า

นิยมและองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมของบ้านชนบทในบริบทของชนบทสมัยใหม่กับผู้เข้ามาร่วมงาน เมื่อจัดการประชุมระดมความคิดเห็นแล้ว จึงนำข้อมูลส่วนหนึ่งจะนำไปร่วมกับการประมวลผลรูปแบบบ้านเคหะชนบทที่นำเสนอในขั้นสุดท้าย

4.5 การออกแบบบ้านเคหะชนบท จำนวน 2 แบบ

เป็นแบบบ้านที่มีความเหมาะสมต่อคนทุกเพศทุกวัย หรือผู้พิการ และช่วยลดพลังงานและภาวะโลกร้อน สำหรับครอบครัวขนาดกลางและครอบครัวขนาดเล็ก พร้อมทั้งแบบสำหรับการต่อเติม รวมถึงการจัดทำรายละเอียดของแบบก่อสร้าง ได้แก่

แบบก่อสร้างสำหรับต้นแบบอาคารขนาดเล็ก	1	แบบ
แบบต่อเติมสำหรับต้นแบบอาคารขนาดเล็ก	2	แบบ
แบบก่อสร้างสำหรับต้นแบบอาคารขนาดกลาง	1	แบบ
รวม	4	แบบ

พร้อมทั้งจัดทำคู่มือที่แสดงขั้นตอนการก่อสร้างด้วยตนเอง

4.6 ให้บริการเผยแพร่ข้อมูลรูปแบบบ้านสู่สาธารณะ ทั้งเผยแพร่สู่ประชาชนโดยตรง เผยแพร่ผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนสถาบันการศึกษาต่างๆ ด้วยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างการกระตุ้นให้มีการนำไปใช้งานที่เหมาะสม

5. นิยามศัพท์ และความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับเรือนพื้นบ้านและเคหะชนบท

5.1 ภาคกลางฝั่งตะวันตกประกอบด้วยจังหวัด นครปฐม สุพรรณบุรี กาญจนบุรี ราชบุรี เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ สมุทรสาคร และสมุทรสงคราม

5.2 สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น หมายถึง สถาปัตยกรรมเฉพาะเจาะจงกับแหล่งที่ตั้ง สร้างสรรค์โดยคนในท้องถิ่น ซึ่งได้รับความรู้ในการปลูกสร้างสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ มีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากสถาปัตยกรรมแหล่งอื่น (Vira Inpung. 2002: 17)

5.3 เรือนพื้นบ้าน และเคหะชนบท

ในการศึกษาเพื่อออกแบบบ้านต้นแบบของชาวชนบท (ในชื่องานวิจัย ใช้คำว่า เคหะ แทนคำว่าที่อยู่อาศัย หรือบ้านพักอาศัย ซึ่งหมายถึง สถานที่เพื่อการอยู่อาศัย) จำเป็นต้องทำความเข้าใจถึงขอบเขตหรือคำจำกัดความของ คำว่าที่พักอาศัยหรือบ้านเรือนของชาวชนบทเพื่อนำไปสู่การออกแบบที่สามารถตอบสนองต่อการใช้งานในปัจจุบัน แก้ปัญหาในการอยู่อาศัย และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสร้างบ้านเรือนตามวัตถุประสงค์ของโครงการได้อย่างสัมฤทธิ์ผล

บ้านหรือเรือนในพื้นที่ชนบท นอกจากจะหมายถึงตัวเรือนหรืออาคารสำหรับการอยู่อาศัยยังหมายรวมไปถึงบริเวณพื้นที่รอบๆ บ้านในอาณาเขตของการอยู่อาศัยซึ่งคนในบ้านใช้เพื่อประกอบกิจกรรมในครอบครัว หรือเป็นส่วนหนึ่งของกิจวัตรประจำวัน บางส่วนเกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพเพื่อเลี้ยงตนเอง

เมื่อพิจารณาถึงคำว่าชนบท ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในการจำกัดขอบเขตทางด้านพื้นที่และเนื้อหาในการวิจัย ลักษณะ ของบ้าน มีขอบเขตหมายถึงพื้นที่นอกเขตเมืองหรือมีความเป็นเมืองน้อย พื้นที่ส่วนใหญ่ใช้ประโยชน์เพื่อเป็นพื้นที่เกษตรกรรม ซึ่งในงานวิจัยนี้ให้คำจำกัดความของพื้นที่ชนบทเพื่อให้ง่ายต่อการจำกัดขอบเขตการวิจัยและการกำหนด พื้นที่เพื่อสำรวจภาคสนามว่า คือพื้นที่นอกเขตเทศบาล

จากงานวิจัยเรื่อง เหย้าเรือนพื้นบ้านย่านตะวันตก ((Vira Inpuntung, 2002) ได้ให้คำจำกัดความของ เรือนพื้นบ้าน ว่าเป็นลักษณะของเรือนที่เกิดจากการสร้างสรรค์ร่วมกันของสังคม และมีลักษณะร่วมที่เกิดจากปัจจัยด้านสภาพสังคม วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์เดียวกัน โดยมีองค์ประกอบของคุณลักษณะสำคัญ ดังนี้

1. เป็นสิ่งปลูกสร้างสำหรับเป็นที่อยู่อาศัยถาวร มีนัยที่หมายถึงเรือนยกพื้น
2. ตั้งอยู่ในท้องถิ่นชนบทเป็นหลัก และปลูกสร้างกันเองโดยชาวบ้านในชนบทนั้นๆ
3. มีลักษณะเฉพาะของท้องถิ่น อันเกิดจากปัจจัยแวดล้อมจำเพาะของถิ่นที่หนึ่งๆ ทำให้มีรูปแบบแปลกแยก จากสิ่งปลูกสร้างต่างถิ่นต่างวัฒนธรรม

4. ปลูกสร้างตามรูปแบบที่อยู่คู่ท้องถิ่นมานานแล้ว เป็นมรดกที่ผ่านการพัฒนาและถ่ายทอดจากบรรพบุรุษสู่คนรุ่นต่อมา (ซึ่งเกิดจากการแก้ไขข้อผิดพลาดและการปรับปรุงเทคนิควิธีการมาอย่างต่อเนื่อง) นอกจากนี้ในงานวิจัยดังกล่าว ได้กล่าวถึงลักษณะของเรือนพื้นบ้านตามวิวัฒนาการของการก่อสร้าง และวัสดุที่ใช้ในการก่อสร้าง และค่านิยมในการอยู่อาศัย ออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

- เรือนพื้นบ้านแบบดั้งเดิม ได้แก่ เรือนเครื่องผูก เรือนเครื่องสับ หรือเรือนกิ่งเครื่องผูก และเรือนกิ่งเครื่องสับ ซึ่งใช้ไม้ไผ่หรือไม้จริงเป็นโครงสร้าง ฝาขัดแตะ หลังคามุงจาก วัสดุในการก่อสร้างสามารถหาได้ง่ายในท้องถิ่น เรือนมี สัดส่วนสวยงามและมีความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม

- เรือนพื้นบ้านแปลง ได้แก่ เรือนที่ปรับรูปแบบไปจากเรือนยกพื้นสูงกลายเป็นเรือนติดดิน มีการกันฝาผนังเพิ่มเติม ทำให้ลักษณะการใช้สอยของเรือนจากเดิมที่มีลักษณะเปิดและมีการขยายต่อเนื่องกับพื้นที่รอบนอกบ้านกลายเป็นเรือนที่มีลักษณะปิด ตลอดจนมีการเปลี่ยนแปลงวัสดุการก่อสร้างที่อิงกับวัสดุจากโรงงานมากขึ้น

- เรือนพื้นบ้านประยุกต์ ได้แก่ เรือนที่มีภาพลักษณ์โดยรวมใกล้เคียงกับเรือนพื้นบ้าน ดูเรียบง่าย ใช้หลังคา จั่วทรงสูง มุงด้วยจาก ตัวเรือนทั้งพื้นและผนังเลือกใช้วัสดุจากธรรมชาติ เช่น ไม้จริงหรือไม้สน แต่มีการกันห้องหรือ วางผังอาคารตามแบบอย่างบ้านในเมือง ประตูหน้าต่างติดลูกฟูกกระจก

ทั้งนี้ ผู้เขียนได้แสดงความเห็นว่า เรือนพื้นบ้านแบบดั้งเดิมนั้นในปัจจุบันแทบจะไม่พบแล้ว บ้านในชนบทส่วนใหญ่กลายเป็นบ้านแบบคนเมืองมากขึ้นโดยลำดับ หรือไม่ก็เปลี่ยนเป็นเรือนพื้นบ้านแปลงซึ่งไม่นิยมใช้วัสดุก่อสร้างจากธรรมชาติ แต่เลือกใช้วัสดุแบบใหม่ที่ผลิตขึ้นโดยเครื่องจักรและไม่สอดคล้องกับบริบทที่ตั้ง ในขณะที่เรือนพื้นบ้านประยุกต์ถือเป็นพัฒนาการทางสถาปัตยกรรมที่สอดคล้องกับยุคสมัยที่ยังเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมการปลูกสร้างเรือนพื้นบ้านแบบดั้งเดิม และดำรงให้สามารถดำเนินต่อไปในสังคมปัจจุบัน หากพิจารณาถึงลักษณะของเรือนพื้นบ้านในชนบทดังกล่าว จะเห็นว่าประกอบด้วยเรือนพื้นบ้าน 3 ประเภท แต่จุดมุ่งหมายในการพัฒนาเคหะชนบทนั้นอยู่ที่การพัฒนาารูปแบบของ เรือนพื้นบ้านประยุกต์ ซึ่งเป็นวิวัฒนาการในการปรับเปลี่ยนจากเรือนพื้นบ้านแบบดั้งเดิม โดยนำเอาลักษณะเด่นของเรือนพื้นบ้านแบบดั้งเดิมมาประยุกต์ให้สอดคล้องกับลักษณะการอยู่อาศัยและการประกอบอาชีพของประชาชนในชนบทในปัจจุบัน

8. สรุปผลการศึกษา

เพื่อศึกษาแนวทางการออกแบบบ้านที่มีพื้นที่ใช้สอยในขนาดที่เหมาะสม และมีประสิทธิภาพพร้อมรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่เสริมสร้างเอกลักษณ์ของชุมชน รวมถึงประโยชน์การใช้สอยภายในบ้านมีความน่าอยู่ สะดวกสบาย สำหรับผู้อยู่อาศัยทุกวัย และสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในชนบท ผลที่ได้จากการศึกษาวิจัยมีรายละเอียด สรุปได้ดังนี้

ส่วนที่ 1 ผลสรุปจากการสำรวจ

- การศึกษาเปรียบเทียบเรือนพื้นถิ่นที่ได้จากการแบ่งตามกลุ่มชุมชนเป็นหลักพบว่า เรือนในชนบทที่สำรวจมีขนาดพื้นที่เฉลี่ยหลังละ 163 ตร.ม. โดยเรือนขนาดใหญ่ที่สุดพบว่ามีพื้นที่ 450 ตร.ม. และเรือนขนาดเล็กที่สุดพบว่ามีพื้นที่ 30 ตร.ม. ส่วนจำนวนผู้อยู่อาศัยเฉลี่ยแต่ละหลังในปัจจุบัน มีจำนวน 3.75 คน เรือนที่มีจำนวนคนอาศัยในปัจจุบัน มากที่สุดอยู่ที่ 7 คน น้อยที่สุดคือ 1 คน

สำหรับเรือนขนาดใหญ่จะมีพื้นที่ระหว่าง 160-450 ตร.ม. และมีผู้อยู่อาศัยตั้งแต่ 4-8 คน ส่วนเรือนขนาดเล็ก ถึงกลางจะมีพื้นที่ระหว่าง 50-160 ตร.ม. มีผู้อยู่อาศัยตั้งแต่ 1-5 คน

อายุของเรือนจากการสำรวจมีอายุตั้งแต่ 10-100 ปี โดยเรือนที่มีอายุมากกว่า 35 ปีขึ้นไปจะมีพื้นที่ใช้สอยเฉลี่ย 225 ตร.ม. ส่วนเรือนที่มีอายุต่ำกว่า 35 ปีลงมาเมื่อรวมพื้นที่ส่วนที่ต่อเติมแล้วจะมีพื้นที่ใช้สอยเฉลี่ย 150 ตร.ม. จะเห็นได้ว่าขนาดของบ้านมีขนาดเล็กลงจากอดีตมาสู่ปัจจุบัน

- การเปลี่ยนแปลงของเรือนพื้นถิ่นในชนบทพบว่ามีการวิจัยหลักๆ 3 ประการ คือ

ประการแรก ได้แก่ การเปลี่ยนแปลง เนื่องมาจากอายุของเรือนและผลกระทบจากธรรมชาติ เช่น การที่เรือนผุพังไปตามกาลเวลา หรือจากผลกระทบของพายุฝนหรือน้ำท่วม ซึ่งจะส่งผลต่อการเปลี่ยนวัสดุของเรือนที่อาจทำให้รูปทรงของเรือนเปลี่ยนไป ให้มีความสอดคล้องกับวัสดุในปัจจุบันที่ใช้แทนที่วัสดุเดิม

ประการที่สอง ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากความก้าวหน้าของเครื่องมือเครื่องใช้และสาธารณูปโภคต่างๆ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด คือ ความก้าวหน้าในด้านสุขอนามัย อันนำมาซึ่งการเพิ่มห้องน้ำและสุขภัณฑ์ต่างๆ หรือ ความต้องการเพิ่มพื้นที่โรงรถ เป็นต้น

ประการที่สาม ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากวิถีชีวิต ความเชื่อ และค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงไป ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด คือ ความต้องการในเรื่องของห้องนอน ความต้องการใช้วัสดุก่อสร้างสมัยปัจจุบัน ความต้องการรูปแบบ ของบ้านที่เหมือนบ้านในเมือง ทั้งที่การประกอบอาชีพอาจยังคงเป็นเกษตรกรอยู่ หรือเปลี่ยนไป เป็นต้น

ส่วนที่ 2 ผลสรุปจากการศึกษาความต้องการการใช้พื้นที่

- การศึกษาความต้องการการใช้พื้นที่อยู่อาศัยในปัจจุบันและในอนาคตของชาวชนบท พบว่าในปัจจุบันบ้านของ ชาวชนบทที่มีลักษณะเป็นบ้านที่ยกพื้นมีใต้ถุนมี 2 ห้องนอน และมีห้องน้ำภายในตัวบ้านมีระเบียงหรือชานบ้านโดย มีส่วนประกอบของบ้านส่วนอื่นๆ อีก ได้แก่ ห้องครัวซึ่งมีทั้งพื้นที่ประกอบอาหารและรับประทานอาหารอยู่รวมกัน พื้นที่เอนกประสงค์ หรือพื้นที่นั่งเล่นซึ่งไม่ได้แยกส่วนออกมาเป็นห้องชัดเจน มีพื้นที่สำหรับไหว้พระหรือพื้นที่เฝ้าบรรพบุรุษ มีห้องทำงาน หรือพื้นที่เพื่อรองรับการประกอบอาชีพ ซึ่งตามปกติใช้พื้นที่หน้าบ้านหรือลานบ้าน ในส่วนมากไม่มีห้องเก็บของ มีเตาเผาถ่าน ยุงข้าว เล้าสัตว์ และโรงจอดรถ (ส่วนใหญ่เป็นลักษณะของที่จอดรถทั่วไป)

ความต้องการในอนาคตของชาวชนบท คือ ต้องการบ้าน 3 ห้องนอน มี 1 ห้องน้ำในตัวบ้าน มีชานระเบียง ห้องครัว และห้องรับประทานอาหารแยกออกจากกันเป็นห้องที่ชัดเจน ต้องการห้องนั่งเล่นหรือห้องอเนกประสงค์ ห้องพระหรือห้องผีบรรพบุรุษ ห้องเก็บของ ยุ้งข้าว เล้าสัตว์ โรงจอดรถ โดยห้องต่างๆ แยกออกจากกันเป็นสัดส่วน มีลักษณะการใช้งานห้องที่ชัดเจน ไม่ต้องการใช้เครื่องปรับอากาศ ซึ่งหมายความว่าบ้านจะต้องมีระบบระบายอากาศที่ดี นอกจากนี้ ชาวชนบทไม่ได้ระบุว่าต้องการบ้านที่มีลักษณะยกพื้นสูง

สำหรับประเด็นเรื่องวัสดุก่อสร้างและการดำเนินการก่อสร้างบ้านในปัจจุบัน ชาวชนบทนิยมที่จะใช้วัสดุก่อสร้างทั่วไปที่มีขายอยู่ในท้องตลาด เนื่องจากมีราคาไม่แพงสามารถซื้อได้ตามกำลังทรัพย์เมื่อเทียบกับไม้ (ซึ่งยังคงเป็นวัสดุที่ชาวชนบทมีความนิยม ทว่าไม่มีกำลังทรัพย์เพียงพอ) ทั้งนี้ เมื่อจะก่อสร้างชาวชนบทในปัจจุบันนิยมจ้างช่างหรือผู้รับเหมามาก่อสร้างบ้าน โดยสื่อสารความต้องการของตนให้ช่างหรือผู้รับเหมาซึ่งจะทำหน้าที่เป็นผู้ปรับแบบบ้าน หรือจัดหาแบบบ้านมาให้ โดยมากมักเป็นแบบบ้านที่เหมือนกับบ้านในพื้นที่เมือง และราคาค่าก่อสร้างบ้านใหม่ หรือต่อเติมบ้านนั้นจะเฉลี่ยอยู่ที่ไม่เกิน 500,000 บาทเป็นหลัก

4. การศึกษาทัศนคติต่อรูปแบบบ้านในชนบทซึ่งสำรวจจากชาวชนบทและผู้เชี่ยวชาญต่างๆ พบว่าชาวชนบทส่วนใหญ่ชอบบ้านที่มีลักษณะเหมือนบ้านในเมือง คือประเภทบ้านในหมู่บ้านจัดสรรต่างๆ บ้านเหล่านี้เป็นบ้านก่ออิฐถือปูน มีผนังทึบ หน้าต่างน้อย ส่วนใหญ่ชอบบ้านชั้นเดียว ทั้งยังพบว่า ชาวชนบทไม่ค่อยชอบบ้านที่มีลักษณะเป็นเรือนพื้นดิน ปลูกสร้างด้วยไม้หรือวัสดุจากธรรมชาติ ตรงกันข้ามกับรูปแบบบ้านในชนบทที่ผู้เชี่ยวชาญเห็นว่าเหมาะสม คือ ควรเป็นบ้านยกพื้น และในการก่อสร้างบ้านใช้วัสดุธรรมชาติหรือไม้เป็นวัสดุหลัก ส่วนบ้านที่มีลักษณะเหมือนบ้านในเมืองนั้นไม่เหมาะสมกับพื้นที่ชนบท

ทั้งนี้ สาเหตุที่ชาวชนบทนิยมบ้านแบบในเมืองนั้น ผู้วิจัยได้รับคำชี้แจงจากผู้นำชุมชนว่า เมื่อมีการสร้างบ้านใหม่ก็ต้องการให้ บ้านใหม่ต่างออกไปจากบ้านในรูปแบบเดิมๆที่เคยอยู่มา นอกจากนี้ ชาวชนบทเองยังให้ความเห็นว่า ถึงแม้ว่าบ้านแบบในเมืองที่สร้างขึ้นใหม่อาจไม่โล่งและโปร่งเท่าบ้านพื้นดิน แต่ก็ยังยินดีที่จะสร้างแบบดังกล่าว ทั้งนี้ เวลาที่มีอากาศร้อนมากก็จะเลี่ยงไม่ใช้พื้นที่ในบ้านใหม่ แต่จะไปใช้พื้นที่ในส่วนอื่นที่โล่งและโปร่งกว่า เช่น ใต้ถุนบ้านเดิม โรงเก็บของหรือ ทำอาหาร เป็นต้น ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มักไม่มีผาผนังแต่มีหลังคาคลุม และอาจมีปัจจัยอื่นๆ ประกอบอีก อย่างไรก็ดี ผลที่พบบ่งชี้ถึงค่านิยมที่เปลี่ยนไปอย่างชัดเจน

ส่วนที่ 3 ผลสรุปจากการวิเคราะห์และการเตรียมการออกแบบ

5. การวิเคราะห์และสังเคราะห์ผลการศึกษาทั้งหมดเพื่อนำมาเป็นกรอบในการทำการออกแบบบ้านเคหะชนบท แบบ บูรณาการจึงสรุปว่า บ้านเคหะชนบทแบบบูรณาการภาคกลาง กรณีศึกษาจังหวัดเพชรบุรีนี้ ควรเป็นบ้านที่มีผู้อาศัย ตั้งแต่ 2-5 คน มีห้องนอนตั้งแต่ 1-3 ห้อง มีห้องน้ำ 1-2 ห้อง มีพื้นที่ครัวและรับแขก และโรงจอดรถ ตัวบ้านนั้นควร เอื้อต่อการต่อเติมได้ในอนาคต บ้านควรมีลักษณะโปร่ง โล่ง สบาย ซึ่งอาจใช้ลักษณะของผนังเป็นตัวกำหนดในส่วนนี้ ตัวบ้านควรยกพื้นขึ้นจากดิน และรอบๆบ้านควรมีบริเวณให้ปลูกพืชผักสวนครัวได้ โดยมีพื้นที่ดินปลูกบ้านประมาณ 100-200 ตารางวา ราคาค่าก่อสร้างบ้านนั้นควรอยู่ที่ประมาณ 500,000-700,000 บาท ส่วนวัสดุที่ใช้ในการก่อสร้าง ควรเป็นวัสดุทั่วไปที่หาได้ตามท้องตลาด ไม่จำเป็นต้องเป็นวัสดุจากธรรมชาติทั้งหมด

6. การจัดทำการประกวดแบบบ้านเคหะชนบทแบบบูรณาการภาคกลาง นำข้อสรุปจากการสำรวจที่อยู่อาศัย เช่น จำนวนผู้อยู่อาศัยที่เหมาะสมกับขนาดของเรือน การขยายตัวของเรือน วิธีการก่อสร้าง ตำแหน่งที่ตั้ง ขนาดที่ดิน และการยกพื้น ประโยชน์ใช้สอยภายในเรือน เป็นต้น ประกอบกับข้อสรุปจากแบบสอบถามเกี่ยวกับพฤติกรรมการอยู่อาศัย และแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงค่านิยมมาจัดทำข้อกำหนดใน

การประกวดแบบ ในครั้งนี้ได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิและผู้ชำนาญพิเศษร่วมเป็นคณะกรรมการตัดสินการประกวดแบบ ได้แก่ ศาสตราจารย์เกียรติคุณ อรศิริ ปาณินท์, รองศาสตราจารย์ วีระ อินพันทัง และอาจารย์ปฐมมา หรุ่นรักวิทย์

รายละเอียดผลงานการประกวดแบบบ้านเคหะชนบทแบบบูรณาการภาคกลาง มีผู้เข้าร่วมโครงการ โดยส่งผลงานเข้าประกวดทั้งสิ้น 54 ผลงาน โดยสามารถจำแนกประเภทของเรือนได้ 3 ประเภท ได้แก่ เรือนพื้นบ้าน จำนวน 17 ผลงาน, เรือนพื้นบ้านประยุกต์ จำนวน 15 ผลงาน และเรือนร่วมสมัย จำนวน 17 ผลงาน และเพื่อให้เกิดการบูรณาการทางความคิด จึงดำเนินการวิเคราะห์รายละเอียดของผลงานที่ส่งเข้าร่วมประกวดแบบ ประกอบกับการจัดประชุมรับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนร่วมในท้องถิ่นเขตพื้นที่ศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับผลการประกวดแบบบ้านเคหะชนบทภาคกลางในประเด็นต่างๆ เช่น ความเห็นต่อลักษณะของแบบบ้านที่ส่งเข้าประกวด และแบบที่ชนะการประกวดแบบบ้านเคหะชนบทแบบบูรณาการภาคกลาง ประเด็นความเห็นต่อการจัดทำเอกสารเผยแพร่แบบบ้านเคหะชนบทแบบบูรณาการเพื่อให้บริการประชาชน ประเด็นความเห็นต่อการชักจูงประชาชนให้หันมาใช้แบบบ้านเคหะชนบทแบบบูรณาการ เป็นต้น ตลอดจนการศึกษาความพึงพอใจรูปแบบ แนวโน้ม และค่านิยมในการอยู่อาศัยในปัจจุบัน ซึ่งเป็นองค์ความรู้สำหรับทิศทางการออกแบบบ้านชนบทต่อไป

ส่วนที่ 4 ผลสรุปจากการออกแบบ

7. การจัดทำแบบบ้านเคหะชนบทแบบบูรณาการภาคกลาง เป็นการนำองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาวิจัยมาสรุปปัจจัย ที่นำไปสู่การออกแบบบ้านเคหะชนบทแบบบูรณาการภาคกลาง ได้แก่ ปัจจัยเรื่องของขนาดช่วงเสา ที่มีขนาด 3.8 เมตร สัมพันธ์กับขนาดของหน่วยพักอาศัย ความกว้างของห้องขนาดเล็ก ระบบของผนังเบา ปัจจัยเรื่องของระดับในเรือนพื้นถิ่น แบ่งออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ระดับใต้ถุนเรือน เป็นพื้นที่เอนกประสงค์ ระดับส่วนบริการ พื้นที่ห้องน้ำ-ส้วม และห้องครัว อยู่ที่ระดับกลางเรือน และระดับสูงสุดคือระดับส่วนอยู่อาศัย ปัจจัยเรื่องของโครงสร้างและวัสดุ ได้คำนึงถึงระบบการก่อสร้าง ความแข็งแรงคงทนของโครงสร้าง ความประหยัด และความสวยงามของโครงสร้าง ปัจจัยเรื่องของลักษณะ ของผนังเรือน ได้คำนึงถึงขนาด-สัดส่วนของชุดผนัง และอิสระในการกำหนดรูปแบบ จังหวะช่องเปิด ที่สอดคล้องกับ ลักษณะการใช้งานของพื้นที่ ปัจจัยเรื่องของกรวางผังบริเวณ ตลอดจนปัจจัยเรื่องรูปแบบการต่อขยายเรือน

การออกแบบบ้านเคหะชนบทแบบบูรณาการภาคกลาง จัดทำไว้ทั้งสิ้น 4 แบบ ได้แก่ เรือนแบบ A เป็นเรือน ขนาดเล็กเหมาะกับสมาชิก 1-2 คน ขนาดพื้นที่ใช้สอย 79.8 ตารางเมตร ประมาณราคาค่าก่อสร้าง 490,051 บาท สำหรับเรือนแบบ A_1 และเรือนแบบ A_2 เป็นเรือนที่มีรูปแบบของการต่อขยายมาจากเรือนแบบ A กล่าวคือ เรือน แบบ A_1 เป็นเรือนที่มีการต่อขยายในทางราบ ด้วยการเพิ่มพื้นที่ใช้สอยในระดับส่วนอยู่อาศัย เนื่องจากการต่อขยาย เรือนลักษณะนี้เหมาะกับพื้นที่ดอน และพื้นที่ราบ ที่เกิดอุทกภัยบ่อยครั้ง ขนาดพื้นที่ใช้สอยรวม 173.3 ตารางเมตร ประมาณราคาค่าก่อสร้าง 896,766 บาท สำหรับเรือนแบบ A_2 เป็นเรือนที่มีการต่อขยายในทางตั้ง ด้วยการเพิ่มพื้นที่ ใช้สอยในระดับใต้ถุนเรือน เนื่องจากการต่อขยายเรือนลักษณะนี้มีความเหมาะสมกับพื้นที่ราบ และเป็นพื้นที่ที่ไม่เกิด อุทกภัย ขนาดพื้นที่ใช้สอยรวม 108.6 ตารางเมตร ประมาณราคาค่าก่อสร้าง 870,568 บาท และเรือนแบบสุดท้าย ได้แก่เรือนแบบ B คือเรือนที่สามารถรองรับครอบครัวขนาดกลางที่มีสมาชิกครอบครัว 2-6 คน ขนาดพื้นที่ใช้สอย รวม 129.9 ตารางเมตร ประมาณราคาค่าก่อสร้าง 721,634 บาท

9. ประโยชน์ที่ได้จากการศึกษา

ประโยชน์ที่ได้จากการศึกษานี้ สามารถแบ่งได้เป็นสองประเภทด้วยกัน คือ

1. ประโยชน์ด้านการพัฒนาที่อยู่อาศัยในชนบทอย่างเป็นรูปธรรม

สำหรับประโยชน์ด้านการพัฒนาที่อยู่อาศัยในชนบทนั้น ผลลัพธ์จากการศึกษาวิจัยคือ การได้มาซึ่งแบบบ้าน ในขนาดต่างๆ ซึ่งมีลักษณะเฉพาะดังต่อไปนี้

1.1 เป็นแบบบ้านที่เน้นความต้องการของผู้อยู่อาศัยในชนบท ทั้งในแง่การใช้สอย ความต้องการพื้นที่ วิถีชีวิต และลักษณะเฉพาะทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ตลอดจนความต้องการทางสุนทรียภาพของท้องถิ่น

1.2 เป็นแบบบ้านที่สามารถรองรับการต่อขยาย และทางเลือกในการต่อขยายได้หลากหลายรูปแบบ ทว่าเหมาะสมกับการอยู่อาศัยของครอบครัวขยายที่ประกอบไปด้วยผู้อยู่อาศัยในสามช่วงอายุด้วยกัน

1.3 เป็นแบบบ้านที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมในท้องถิ่น ภูมิประเทศ และภูมิอากาศ

1.4 เป็นแบบบ้านที่เหมาะสมกับการก่อสร้างในชนบท ทั้งในแง่วัสดุ และเทคนิควิธี เทคโนโลยีการก่อสร้าง และราคาค่าก่อสร้าง

1.5 เป็นแบบบ้านที่มีรูปแบบและอัตลักษณ์เฉพาะตัว เป็นตัวแทนของสถาปัตยกรรมท้องถิ่น และในขณะเดียวกันก็เป็นตัวแทนของสถาปัตยกรรมร่วมสมัย ที่สอดคล้องกับความคิดเห็น และความต้องการของผู้อยู่อาศัยในท้องถิ่น

2. ประโยชน์ทางด้านวิชาการ

นำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ในประเด็นต่างๆ ดังนี้

2.1 องค์ความรู้เกี่ยวกับลักษณะเฉพาะทางประวัติศาสตร์ สังคมวัฒนธรรมของท้องถิ่นที่สัมพันธ์กับการพัฒนาเปลี่ยนแปลงของงานสถาปัตยกรรมในภูมิภาคโดยตรง

2.2 องค์ความรู้เกี่ยวกับลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรมในท้องถิ่น และเรือนพื้นถิ่นในภูมิภาคที่หาตัวอย่างได้ยากในปัจจุบัน จากการศึกษาเก็บข้อมูล การสำรวจตลอดจนการเขียนแบบบันทึก เกิดเป็นฐานข้อมูลด้านสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่มีคุณค่าทางวิชาการ

2.3 องค์ความรู้เกี่ยวกับทัศนคติและความเห็นของผู้อยู่อาศัยในท้องถิ่น ซึ่งนำไปสู่ความเข้าใจลักษณะเฉพาะทางสังคม วัฒนธรรมการอยู่อาศัยในพื้นที่

2.4 สร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนระหว่างความต้องการที่เปลี่ยนแปลงไปของชุมชนในท้องถิ่นและการพัฒนาเปลี่ยนแปลงของรูปแบบทางสถาปัตยกรรมประเภทที่อยู่อาศัย

10. ข้อเสนอแนะในการศึกษาขั้นต่อไป

ข้อเสนอแนะในการศึกษาในขั้นต่อไปแยกออกได้เป็นสองประเด็นด้วยกัน

1. การส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการนำเอาแบบบ้านเคหะชนบทแบบบูรณาการไปใช้ ซึ่งทางการเคหะแห่งชาติควรจัดให้มีการศึกษาและอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับแบบบ้านนี้ ตลอดจนกระบวนการก่อสร้างที่เกี่ยวข้อง ทั้งแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงในท้องถิ่นชนบท ไม่ว่าจะเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ ได้แก่ เจ้าหน้าที่โยธาธิการประจำองค์การบริหารส่วนตำบลหรือเทศบาลต่างๆ หรือกำนันและผู้ใหญ่บ้าน หรือเอกชนทั่วไป เช่น ช่างและผู้รับเหมาในพื้นที่ชนบท ผู้นำชุมชน เป็นต้น อนึ่งทางการเคหะแห่งชาติอาจดำเนินการร่วมกับโรงเรียนอาชีวศึกษา หรือโรงเรียนเทคนิคในพื้นที่ชนบทโดยสนับสนุนให้มีการนำแบบบ้านนี้ไปใช้ในการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาแบบต่างๆ ให้เกิดขึ้นต่อยอดจากแบบเดิมที่ทำไว้ ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างฐานข้อมูลในเรื่องของแบบบ้านเคหะชนบทแบบบูรณาการที่มีความหลากหลาย สอดคล้องกับความต้องการอันหลากหลายของประชาชนในชนบท

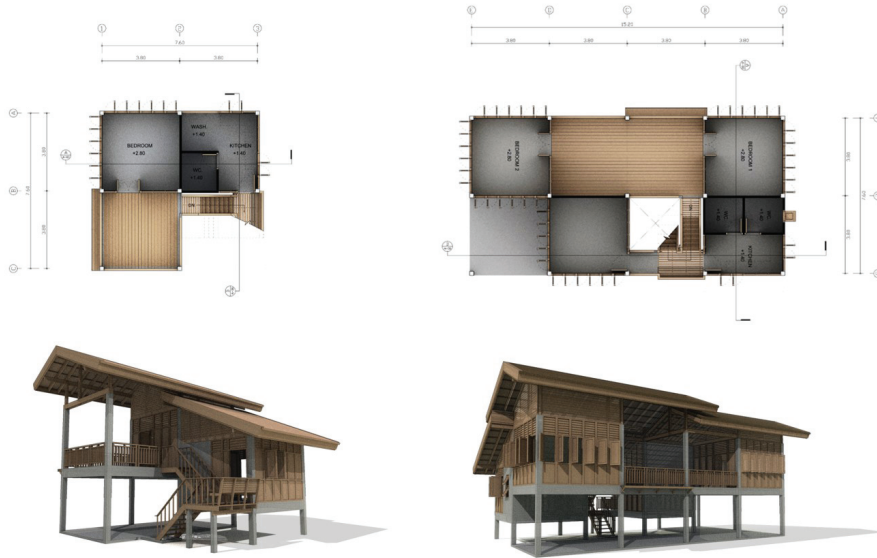
2. การศึกษาเพื่อฟื้นฟูสภาพหมู่บ้านในชุมชนชนบทในภาพรวม เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงและการรุกรืบของลักษณะของชุมชนเมือง ทำให้มาตรการต่างๆ ที่ชุมชนเมืองมียังไม่เกิดขึ้นในชุมชนชนบท เช่น มาตรการด้านผังเมือง การแบ่งกลุ่มพื้นที่ใช้สอยหลักๆ (Zoning) และระยะร่นต่างๆ เป็นต้น หรือ การศึกษาเพื่อพัฒนาอาคารสาธารณะหรือพื้นที่สาธารณะของชุมชนเพื่อที่จะส่งเสริมให้ประชาชนในชนบทมีคุณภาพชีวิตที่ดี สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงไปของสังคม และวัฒนธรรมในปัจจุบัน นอกจากนี้ ยังเป็นการวางแผนเพื่อไม่ให้เกิดแหล่งเสื่อมโทรมในชุมชนชนบทอีกด้วย ทั้งนี้ การศึกษาในประเด็นนี้เป็นการทำให้เกิดบูรณาการระหว่างการศึกษารูปแบบบ้านเคหะชนบทและการศึกษาชุมชนชนบท ก่อให้เกิดประโยชน์ในองค์รวมของอัตลักษณ์ของหมู่บ้านชนบท

บรรณานุกรม

- Kitchai Jitkhajornwanich. (2004). *Sapawa sabai lae kan paptua pue yu sabai khong nai tongtin.* (in Thai). [Thermal comfort and adaptability to living for local people]. Nakornpathom: Research and Development Institute, Silpakorn University.
- Panita Wongmahadlek, Supitcha Tovivich, Satta Panyakaew. (2004). *Vasadu lae kan kosang ruen puntin naik an yu arsay bab yungyuen.* (in Thai). [Material and construction system in Thai vernacular house for sustainable living]. Nakornpathom: Research and Development Institute, Silpakorn University.
- Ruethai Chaichongrak. (1996). *Ruen Thai duem.* (in Thai). [Traditional Thai House]. Bangkok: ASA.
- Vira Inpuntung. (2002). *Yao ruen puenban yan tawantok.* (in Thai). [Vernacular houses in the Western region]. BKK: SAC.
- Ornsiri Panin. (1999). *Ruen puenban Thai-Mon.* (in Thai). [Thai-Mon vernacular houses]. Nakornpathom: Research and Development Institute, Silpakorn University.
- Ornsiri Panin and other. (2008). *Kan sueksa pue anurak lae pattana singvadlom sansang Lumnam Petchaburi.* (in Thai). [The study for conservation and development of the built environment in Petchaburi basin]. BKK. National Research Council.

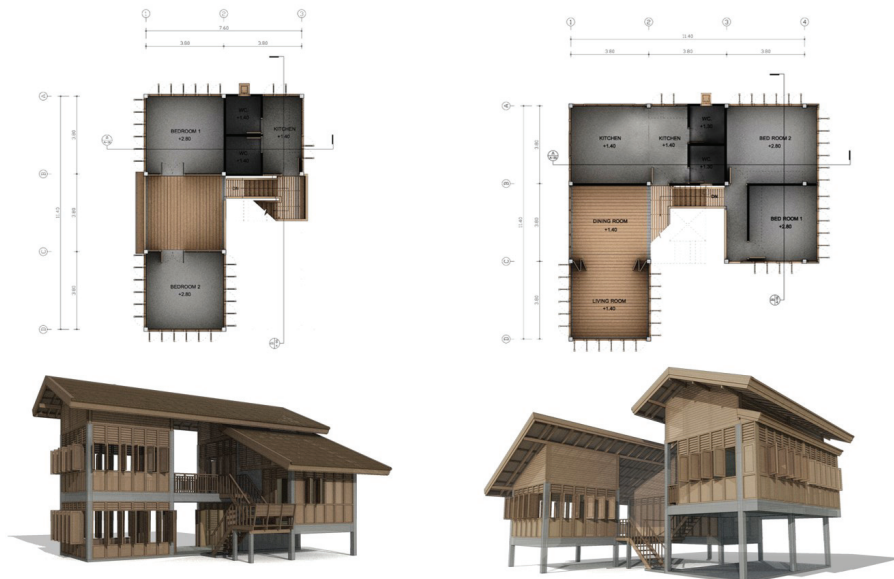
C-16

หน้าจั่ว: ว่าด้วยสถาปัตยกรรม การออกแบบ และสภาพแวดล้อม
วารสารวิชาการ ประจำคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

แบบบ้าน A

แบบบ้าน A-1

แบบบ้าน A-2

แบบบ้าน B

ภาพที่ 1: แบบบ้านประเภทต่างๆ ของโครงการที่ดำเนินการเผยแพร่สู่สาธารณะให้นำไปใช้ประโยชน์